

оновлене видання

ПРАВА ПІДОЗРЮВАНОВОГО І ОБВИНУВАЧЕНОГО У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

“*Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено поза розумним сумнівом у законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов’язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь...*”

(ст. 62 Конституції України)

1. Підозрюваною є особа, якій у визначеному законом порядку повідомлено про підозру або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

2. Обвинуваченою (підсудною) є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду у визначеному законом порядку.

КОЛИ ОСОБА ВВАЖАЄТЬСЯ ПІДОЗРЮВАНОЮ?

Особа набуває статусу підозрюваного з моменту повідомлення їй про підозру або затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Повідомлення про підозру має бути викладене у письмовій формі і вручене у день його складення слідчим чи прокурором, а у разі неможливості особисто вручення – шляхом направлення відповідного повідомлення. У ньому мають міститися, зокрема, відомості про зміст підозри, кваліфікацію, стислий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення (час, місце, інші суттєві обставини).

Якщо особі формально не повідомляють про підозру, але процесуальні дії чи рішення слідчого або прокурора фактично свідчать про існування такої підозри щодо неї, такі їхні дії є незаконними і з цього моменту особа має право вимагати забезпечення реалізації всіх передбачених законом прав підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, у тому числі права на мовчання і права на захист.

КОЛИ ОСОБА ВВАЖАЄТЬСЯ ОБВИНУВАЧЕНОЮ?

Особа набуває статусу обвинуваченого (підсудного) після направлення обвинувального акту щодо неї до суду для розгляду по суті. Обвинувальний акт складається слідчим та затверджується прокурором або складається прокурором самостійно лише після ознайомлення підозрюваного та його захисника з матеріалами досудового розслідування.

ЧИ МОЖУТЬ ПІДОЗРЮВАНИЙ ТА ОБВИНУВАЧЕНИЙ ВІДМОВИТИСЬ ДАВАТИ ПОЯСНЕННЯ ЧИ СВІДЧЕННЯ ?

Підозрюваний і обвинувачений мають право на мовчання і право не свідчити проти себе та своєї сім’ї. Нікого не можна примусити визнати свою вину вчиненні кримінального правопорушення. Підозрюваний та обвинувачений мають право не говорити нічого з приводу підозри чи обвинувачення проти нього та у будь-який момент відмовитись відповідати на запитання.

Пам’ятайте, що відмова підозрюваного, обвинуваченого свідчити не може бути доказом вини особи у вчиненні кримінального правопорушення. Ці особи, на відміну від свідків, не несуть жодної відповідальності за відмову свідчити, а також за неправдиві свідчення.

ЯКІ СВІДЧЕННЯ ПІДОЗРЮВАНОГО ТА ОБВИНУВАЧЕНОГО МАЮТЬ ДОКАЗОВЕ ЗНАЧЕННЯ?

Будь-які свідчення підозрюваного та обвинуваченого, які вони надавали під час досудового розслідування слідчому чи прокурору, не мають доказового значення для суду. Суд може обґрунтовувати свої висновки виключно на свідченнях, які він безпосередньо отримав під час судового засідання. Суд не вправі ґрунтувати судові рішення на свідченнях, отриманих слідчим або прокурором чи посилатися на них (ч.4 ст.95 КПК), якщо вони не знайшли свого підтвердження у суді.

“*Особа не несе відповідальності за відмову давати свідчення або пояснення щодо себе, членів сім’ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом. Підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист...*”

(ст. 63 Конституції України)

ЧОМУ УЧАСТЬ ЗАХИСНИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ Є ВАЖЛИВОЮ?

Участь захисника у кримінальному провадженні є головним фактором зменшення можливих маніпуляцій і зловживань слідчих, прокурорів і навіть суду. Захисник знає, як правильно діяти, може оприлюднити інформацію про факт застосування недозволених методів слідства, оскаржувати до суду законність затримання чи безпідставність висунутої підозри, оскаржити відповідні рішення, дії і бездіяльність, подбати про належну фіксацію доказів.

Гарантією захисту особи є закріплене у законі право на конфіденційне побачення із захисником до першого отримання від неї інформації у будь-якій формі. Якщо працівник міліції, слідчий, прокурор порушили цю вимогу і за наявності заяви про необхідність побачення із захисником опитали чи допитали особу без участі захисника, то у процесі судового розгляду будь-яка інформація, здобута у такий спосіб, повинна визнаватися судом недопустимим доказом.

Підозрюваний і обвинувачений мають право у будь-який момент кримінального провадження відмовитись від захисника, чи змінити захисника. Така відмова має бути добровільною та здійснюватись лише у присутності захисника і після надання можливості для конфіденційного спілкування з ним.

Участь захисника є обов’язковою у кримінальному провадженні у визначених законом випадках.

ПРАВА ОСОБИ НА ЕТАПІ ОБРАННЯ ЩОДО НЕЇ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ, ПОВ’ЯЗАНОГО ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ

Рішення про взяття особи під варту ухвалює слідчий суддя (під час досудового розслідування) чи суд (під час судового розгляду). При цьому прокурор у судовому засіданні зобов’язаний довести наявність 1) **обґрунтованої підозри** у вчиненні злочину та 2) наявності одного з **ризиків** (можливого ухилення особи від слідства, суду; знищення доказів; впливу на свідків, потерпілих; перешкоджання провадженню іншим чином; продовження злочинної діяльності), а також 3) **недостатності застосування більш м’яких запобіжних заходів** для запобігання ризикам чи одному з них.

Сторона захисту можуть спростувати наведені стороною обвинувачення ризики своїми доказами – свідченнями свідків про попередню добросовісну поведінку, довідками про наявність постійного місця проживання, роботи, навчання, характеристиками тощо.

Питання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою повинно вирішуватись слідчим суддею чи судом **лише у присутності** особи, щодо якої вирішується це питання. При вирішенні питання про обрання запобіжних заходів особа вправі користуватись послугами захисника, давати пояснення і відмовитись їх надавати, подавати докази на спростування доводів прокурора, висловлювати свою позицію з обговорюваних питань, заявляти клопотання тощо.

НА ЯКИЙ СТРОК МОЖЕ БУТИ ЗАТРИМАНО ОСОБУ БЕЗ РІШЕННЯ СУДУ?

Затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення не може тривати більш ніж **72 години** без рішення суду.

Адміністративне затримання може тривати не більше **3 годин**, за винятком лише двох випадків (затримання осіб, які порушили прикордонний режим – для встановлення особи і з'ясування обставин правопорушення; затримання осіб, які порушили правила обігу наркотичних засобів і психотропних речовин – для встановлення особи, проведення медичного огляду, з'ясування обставин придбання вилучених наркотичних засобів і психотропних речовин та їх дослідження), коли таке затримання може тривати до 3 діб (ст.263 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

СТРОКИ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Тримання під вартою під час досудового розслідування визначається в ухвалі слідчого судді і не може перевищувати 60 днів. Особа вправі вимагати ухвалення рішення щодо тримання під вартою протягом коротшого строку. У подальшому строк тримання під вартою може бути продовжений слідчим суддею за обґрунтованим поданням прокурора кожного разу на строк не більше шістдесяті днів. При цьому прокурор має навести і довести вкрай вагомій підставі для такого продовження.

У будь-якому разі сукупний строк тримання під вартою особи під час досудового розслідування не може перевищувати 6 місяців у провадженні щодо злочинів невеликої або середньої тяжкості (санкція за які не перевищує 5 років позбавлення волі) та 12 місяців у провадженні щодо тяжких чи особливо тяжких злочинів (санкція за які перевищує 5 років позбавлення волі).

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

Портал Судова влада України

www.court.gov.ua

Верховна Рада України, законодавство України

www.rada.gov.ua

Верховний суд України

www.scourt.gov.ua

Вища рада юстиції

www.vru.gov.ua

Вища кваліфікаційна комісія суддів України

www.vkksu.gov.ua

Державна судова адміністрація України

<http://dsa.court.gov.ua/dsa/>

Європейський суд з прав людини

www.echr.coe.int

Єдиний державний реєстр судових рішень

www.reyestr.court.gov.ua

Міністерство юстиції України

www.minjust.gov.ua

Проект USAID «Справедливе правосуддя»

www.fair.org.ua

Безкоштовна юридична допомога

Асоціація юридичних клінік України

<http://www.legalclinics.in.ua>

Правовий простір

<http://legalspace.org>

Український правовий портал

<http://www.pravoonline.org.ua>

Українська Гельсінська спілка з прав людини

<http://helsinki.org.ua>

Пам'ятайте, перед вчиненням будь-яких значущих юридичних дій варто отримати консультацію юриста. Оновлено станом на 08.08.2014

Ця публікація була здійснена за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Проекту «Справедливе правосуддя».